

XIV. Náklady sporu. Viz čl. Náklady soudní, Poplatky soudní a dodatky.

Spory o příslušnost viz Příslušnost soudní (civilní).

Spořitelny (spolky úsporné, banky úsporné).

I. Pojem a účel.

Spořitelny mají v podstatě za účel poskytnouti širším vrstvám obyvatelstva příležitost k bezpečnému ukládání a znenáhlému rozmnožování úspor: v malých částkách a tak ducha pracovitosti a šetrnosti v obyvatelstvu buditi a podporovati. Spořitelny mají sloužiti k tomu, aby obyvatelstvo bez obtíží a ztráty času mohlo své úspory bezpečným a prospěšným způsobem ukládati a opět dle potřeby kdykoli si je vyzvednouti. Spořitelny mají tudíž v první řadě nebo výhradně sloužiti nižším třídám obyvatelstva. Má-li však tohoto účelu — totiž podporování spořivosti chudších vrstev — býti dosaženo, nesmí býti spořitelny ústavem výdělkovým; úroky z vkladů mohou býti toliko nepatrné a ovšem též úroky ze zápůjček musí býti mírné a mohou býti zvýšeny jen potud, pokud jest třeba, aby z jich přebytků se kryly nutné správní výlohy. Tím liší se spořitelny od mnohých jiných úvěrních ústavů; majíce za základ pouze myšlenku spořivosti liší se též od podobných ústavů pro nižší vrstvy obyvatelstva určených, jako od pokladen nemocenských, úmrtních, pomocných a podpůrných, jelikož tyto ústavy vedle podporování spořivosti směřují též k pojištění proti určitým nehodám.

II. Druhy spořitelen.

Ve většině států vyskytují se spořitelny jako ústavy obecní, tak zejména v Rakousku, Prusku a Francii, kdežto v nejnovější době zřizované poštovní spořitelny jsou ústavy státními, jelikož je spravuje státní pošta. Zřizují však spořitelny též obecně užitečné spolky nebo i jednotlivé osoby; zejména sluší uvésti t. zv. tovární spořitelny, jež jsou určeny pro dělníky určité továrny nebo vůbec nějakého většího závodu a jež zřizují ponejvíce majitelé závodů za tím účelem, aby dělníky k šetrnosti povzbudili a jejich zájmy k továrně pevněji připoutali a tím i rozkvět závodu svého podporovali. Starobní spořitelny a hospodářské záložny dle systému Raiffeisenova jsou výsledkem doby nejnovější (srv. bod XI. tohoto čl. a čl. Úvěr zemědělský). Konečně bývají vřele doporučovány též spořitelny školní, poněvadž šetrnost jest bez odporu důležitým momentem vychovávacím a tudíž i děti mají býti vhodnými prostředky k šetrnosti vychovávány a přidržovány.

III. Historický vývoj.

Za zřízení spořitelen se nadšeně přimlouval již v r. 1611 Francouz Hugo Delestre. Každému, kdo pracoval za mzdu, měla býti poskytnuta příležitost peníze ukládati a je opět dle potřeby zcela nebo z části si vyzvednouti. Splnění tohoto plánu se však Delestre nedožil. Naproti tomu byla v minulém století v Německu zřízena celá řada spořitelen, jež děkují svůj vznik z části též snaze, aby břemeno chudinské bylo pokud možná zmírněno. První spořitelna byla zřízena r. 1765 v Brunšvicu pod názvem »vévodská říšská pokladna«, na to následovala r. 1778 pokladna v Hamburku, jež poprvé označena názvem spořitelna, r. 1786 pak byla zřízena spořitelna v Oldenbursku. V roce 1791 byl francouzským národním shromážděním k podnětu Mirabeaua zřízen podobný ústav označený »Caisse d'épargne et de bienfaisance«.

V Rakousku byla založena první spořitelna r. 1819 ve Vídni a několik roků na to zřízena v Praze česká spořitelna (1825); císař František I. postavil se sám v čelo zakladatelů věnovav na tento podnik 2000 zl. víd. měny; každý, kdo složil 300 zl., stal se dle stanov zakladatelem, kdo zaplatil 50 zl., přispívajícím členem tohoto ústavu. Původní fond české spořitelny obsahoval 12.000 zl. konv. m. a měl sloužiti ku krytí nutných výloh a případných ztrát. Čeští stavové věnovali k tomuto účelu bezplatně potřebné místnosti a propůjčili ze svého úřednictva pracovní síly. Důvěra v tento ústav stále vzrůstala a účastenství se vždy rozmáhalo, takže tento ústav se stal jedním z největších a nejdůležitějších peněžních a úvěrních ústavů Čech i celé říše, a již v době obnovení stanov jeho (1876) vykazoval vkladů na 83 mil. zl. a rezervní fond jeho 7 mil. zl. V r. 1830 bylo v Rakousku 6 spořitel, v r. 1870 však již 192 se vklady 286 mil. zl. a v r. 1892 mělo Rakousko 438 spořitel se 1336 mil. zl. vkladů. V Uhrách byla první spořitelna zřízena v r. 1840 v Pešti. V r. 1870 bylo v Uhrách (mimo Chorvatsko a Slavonii) 146 spořitel, v r. 1890 již 457 a v r. 1892 konečně 462; Chorvatsko-Slavonsko mělo počátkem r. 1892 spořitel 42 s úhrnnými vklady 23 mil. zl. Od této doby rozšiřovaly se spořitelny podporovány jsouce vydatně zákonodárstvím a správou, především však neobyčejným rozvojem obchodu a úvěru, velice rychle. V nejnovější době přistoupila k tomu blahodárná činnost spořitel, jež opět na druhé straně vyvolala intensivnější činnost spořitel, spolkových a obecních. Ovšem nesplnily vždy spořitelny očekávání v ně kladená, zejména nevyhověly všude svému původnímu účelu, totiž sloužiti třídám nižším. Mnohé staly se úvěrními ústavy pro bohaté majíce zařízení polobankovní. Avšak veliké prospěchy spořitel, nesluší proto snad podceňovati. Výhody ty spočívají v tom, že spořitelny poskytují příležitost spořivým snahám účinně vyhověti, že jeví se do jisté míry býti jakousi ochranou proti ochuzování poskytující prostředky k upevnění a ustálení hospodářské existence. Dalším příznivým účinkem spořitel, bez odporu jest, že podporují tvoření kapitálu činnice užitečnými i nejmenší obnosy kapitálové; význam jejich jest, jak Roscher poznamenává, v prvé řadě soukromohospodářský, šetřící, běře úroky, rozmnožuje svůj majetek a může obnosů uložených kdykoli k účelům hospodářsky prospěšným použiti. Ačkoli statistika spořitel, ku značnému rozvoji jich činnosti poukazuje, nelze z toho bez dalšího ještě souditi, že smysl pro šetrnost vůbec se zvýšil; neboť vzrůst vkladů může míti též tu příčinu, že jinaké uložení peněz by bylo méně výhodné. Jestliže spořitelny při obecném klesání úroků po delší čas setrvávají na vyšší sazbě úrokové, shromáždí se v nich, zejména není-li výše vkladů vůbec obmezena, mnoho peněz a to tím spíše, poněvadž spořitelny poměrně lepší jistotu poskytují. Naproti tomu vybírání vkladů nestoupá v témž poměru, v jakém při stoupající míře úrokové se vklady zmenšují.

IV. Všeobecné zásady o organizaci spořitel,.

1. Správa: Správu spořitel, obecních vede jako nejvyšší dozorcí a kontrolní úřad zvláštní komise nebo orgánové, kteří z obecního zastupitelstva se povolávají; nad spořitel,ami od spolku založenými bdí a dozor obstarává představenstvo spolku. Tuto kontrolu a dozor vykonává představenstvo resp. ředitelství spolku neb osoba z jeho středu k tomu zvolená (u české spořitelny v Praze vrchní ředitel), kdežto vlastní obchody

spořitelny řídí ředitel jako úředník spořitelny a jako placený orgán, jemuž k ruce další personál jest přidán (účetní, pokladník atd.).

2. Fond spořitelny (hlavní fond) skládá se z vkladů a ze správního zisku. Při obecních spořitelnách má se díti správa a súčtování fondu spořitelny odděleně od jmění obecního a ostatních fondů ve správě obce se nacházejících. Správní zisk pozůstává z obnosu, který po odečtení vkladů, úroků a úroků z úroků jakož i veškerých správních výloh zbývá z výnosu statutárních obchodů nebo jiné správy.

3. Reserovní fond se z pravidla tvoří z přebytků, jež dle ročních účetních závěrek se objevují a z nichž určitá část plyne do fondu rezervního. Z rezervního fondu mají býti kryty závazky, pokud k jich splnění hlavní fond spořitelny nedostačuje.

4. Fond pensijní: Část ročních přebytků přikazuje se fondu pensijnímu, k němuž obyčejně též zřízení společnosti přispívají a jenž má za účel, aby úředníkům a sluhům spořitelny, pokud by již svoji službu zastávali nemohli, a v případě jich smrti jejich vdovám a sirotkům z něho se vyplácela určitá pense dle určitých pravidel vyměřená. Pensijní fond jest vlastnictvím ústavu, jenž jej sám spravuje. Příspěvky k pensijnímu fondu nemají se z pravidla vybírat, když příjmy jeho patrně k splnění účelu jeho dostačují.

V. Obstarávání záležitostí spořitelny.

1. Spořitelní knížky: Účelu spořitelny lze tím účinněji dosíci, čím více usnadněno jest použití vkladů a čím jistěji vklady jsou chráněny. Zvláště důležité jsou při tom v první řadě listiny, jež o vkladech a výplatách se vystavují, jejich forma a právo k nim. Po většině se každému vkladateli vystaví spořitelní knížka, v níž vklady po řadě se zaznamenávají a úroky z pravidla pololetně se připisují a obnosy vybrané odepisují. Dle přání vkladatele mohou se na místě spořitelních knížek vydati též pouhé vkladní listy. Spořitelní knížky zní na určité jméno a »sluší je pokládati za neúplné papíry majiteli svědčící (papíry legitimační), k nimž jest možno samostatné vlastnické právo rozdílné a neodvislé od pohledávky« (roz. něm. říš. soudu ze dne 26. června 1885.). Nejmenší obnos, ve kterém vklady se přijímají a zúrokují, má býti co možná nízko stanoven.

2. Zúžitkování hotovostí spořitelny má poskytovat nejen úplnou jistotu, nýbrž též možnost, aby potřebné hotovosti po případě rychle mohly býti opatřeny. Část běžných prostředků může býti zapůjčena na nemovitosti (na hypoteku); při tom se často žádá, aby dotyčné pozemky a budovy ležely v obvodu obce nebo v blízkém okolí, aby zápůjčka na prvním místě byla pojištěna nebo hypoteka určitou část ceny zápůjčky nepřesahovala. Spořitelny kupují dále bezpečné cenné papíry, poskytují zápůjčky na směnky nebo movité zástavy (obchod lombardní), jakož i na dluhopis až do určité výše; při tom se však žádá vyšší úrok a přiměřená jistota (rukojmě).

3. Počátek zúrokování vkladů bývá různě stanoven; z pravidla zúrokují se vklady od 1. dne nejbližšího následujícího měsíce, nebo též, byl-li vklad učiněn před 15., od 15. dne téhož měsíce; v obecních spořitelnách se z pravidla vklady během dne učiněné zúrokují počínajíc dnem následujícím. Rovněž při vybrání vkladů v prvním případě přestává zúrokování dnem 1. nebo 15. téhož měsíce. Úrok mezi tím dospělý, pokud

nebyly vybrány, připočítají se z pravidla půlletně (koncem června a koncem prosince) ke kapitálu, při čemž není zapotřebí zvláštního připsání jich ve spořitelní knížce dotyčného vkladatele.

VI. Rakouský regulativ pro spořitelny, vydaný na základě nejv. roz. ze dne 2. září 1844 (d. dv. kanc. ze dne 22. září 1844 č. 29304) ²⁰ obsahuje hlavně následující ustanovení:

1. Zřízení spořitelny: Spořitelny mohou se zřídit jen pod tou podmínkou, že jest tu dostatečný garanční fond ku krytí správních výloh a případných ztrát pro první dobu jich činnosti až do zřízení dostatečného fondu rezervního, a není obavy ve příčině jich řádného vedení. Spořitelny mohou zřizovati

- a) spolky;
- b) obce se svým ručením, k čemuž jest pak zapotřebí platného pro celou obec závazného usnesení, a konečně též
- c) zastupitelstva okresní.

2. Náležitosti žádosti za povolení zřízení spořitelny jsou:

- a) K žádosti musí býti připojen návrh stanov; vzorné stanovy pro spořitelny byly vydány nař. min. vn. ze dne 7. března 1855 č. 3651.
- b) Jak shora bylo uvedeno, musí býti podán průkaz o příslušném garančním fondu, nebo jde-li o zřízení obecní spořitelny, výkaz o majetkovém stavu obce.

c) Konečně sluší dolíčiti, že dostatečný fond ku krytí prvních výloh na kancelářské, pokladniční nebo jinaké potřeby dobrovolnými příspěvky nebo jiným způsobem jest uhrazen nebo pojištěn.

3. Povolení ke zřízení spořitelny uděluje ministerstvo vnitra; aby však vyřizování záležitostí spořitelen se týkajících bylo urychleno, jsou místodržitelství zmocněna cestou delegace povolovati zřízení spořitelen, jež obce za svého neobmezeného ručení zakládají, jakož i schvalovati stanovy takových spořitelen, jestliže se tyto pohybují v mezích shora cit. regulativu ze dne 2. září 1844 a zmíněných vzorných stanov; v těchto mezích mohou též změny stanov již stávajících takových spořitelen od místodržitelství býti povoleny; místodržitelství má se však v těchto případech výslovně na zmocnění jemu udělené odvolati a má o každém schválení nových stanov ministerstvu zprávu podati a ověřený exemplář těchto stanov mu předložiti (vým. stát. min. ze dne 6. listopadu 1865 č. 22264, Hämmerle str. 360). Dále bylo politickým vládám zemským též svěřeno udělení povolení k použití přebytků rezervního fondu spořitelny k dobročinným a obecně užitečným účelům místním, jakož i rozhodovati o osvobození obecních spořitelen od zřízení zvláštní jistoty vedle jich všeobecného ručení (nejv. roz. ze dne 9. dubna 1866 a roz. vým. vn. ze dne 16. dubna 1866 č. 11817).

4. Zúžitkování vkladů spořitelních má se státi dle místních poměrů způsobem pokud možná nejbezpečnějším a má se obmeziti na způsoby následující:

- a) Spořitelny mohou poskytovat zápůjčky na úrok na nemovité zástavy; zápůjčka musí míti však pupillární jistotu a budovy, na něž se půjčuje, musí býti pojištěny proti ohni. Ostatně jest při takovýchto zápůjčkách k tomu přihlížeti, aby zaplacení celého dluhu mohlo se státi na pololetní výpověď oběma stranám příslušející a aby splátky zapravo-

vány byly tím způsobem, by v každé době ve spořitelně se sešlo dostatek kapitálu potřebného k běžnému vyplácení vkladů.

b) Zápůjčky na rakouské státní papíry a na jiné jim na roveň postavené úvěrní papíry pupillárně zjištěné.

c) Zápůjčky zemím, okresům, obcím a jiným veřejným ústavům.

d) Koupě (eskompt) směnek, které v místě spořitelny jsou splatny a opatřeny jsou podpisy alespoň tří známých bezpečných firem, z nichž jedna v každém případě musí býti protokolována. Tímto způsobem může však spořitelna vklady zužitkovati toliko ve větších obchodních místech a jen potud, pokud stanovy obsahují o tom zvláštní ustanovení.

e) Zálohy zastavárnám a jiným ústavům obecně užitečným, kteréž spočívají na zásadě vzájemnosti a jimž u spořitelny, jichž stanovy poskytování těchto záloh výslovně dovolují, může býti udělen otevřený úvěr až do určitého obnosu rozsáhlosti ústavu přiměřeného.

f) Koupě zúročitelných rakouských státních obligací a zástavních listů jakož i obligací a zástavních listů za ručení korunní země (dříve obligace stavovské) vydávaných.

VII. Správa spořitelny.

1. Správní zisk spořitelny tvoří obnos, který zbývá z výtěžku ze statutárních obchodů a jinaké správy po odečtení úroků a úroků z úroků vkladatelům náležejících a výloh správních. Tento správní zisk tvoří z části rezervní fond; přiměřená část zisku má býti obrácena k dobročinným a obecně užitečným místním účelům.

2. Knížky, které spořitelny vkladatelům o vkladech vydávají, a rovněž i knihy ústavů, v nichž se pohledávání interessentů udržují v evidenci, mají zníti na určité jméno vkladateli udané. Knížky tyto buďtež opatřeny běžným číslem a budiž v nich vyznačeno datum, kdy jednotlivý vklad byl učiněn nebo ten který obnos vybrán, jakož i číslo článku denníku [pokladního, pod nímž každá jednotlivá položka jest zanesena, aby mohla býti kdykoli kontrola provedena a případnému falšování knih ústavu a knížek vkladních mohlo býti zabráněno.

3. Ačkoli spořitelní knihy mají zníti na určité jméno, budiž ve stanovách přece ustanoveno, že každý majitel nebo každý, kdo knížku tu přinese, bez dalšího průkazu o totožnosti osoby pokládá se za pořádného jejího držitele a že se mu na požádání vklad vyplatí, pokud nebyla zavedena amortisace dotyčné knížky nebo soudní obstávka zřízena a pokud vlastník v knížce zanesený u připojení svého podpisu si výslovně nevyhradil, že vklad toliko do jeho rukou nebo jeho cesionáři nebo zmocněnci má býti vyplacen. Pro tuto výhradu, kterou může učiniti každý vkladatel, má býti ve spořitelních knížkách zřízena zvláštní rubrika. Byla-li spořitelní knížka takovouto výhradu obsahující třetí osobě postoupena nebo zcizena, má presentant takové spořitelní knížky, který žádá vyplacení vkladu, svoji legitimaci prokázati. Ke každé spořitelní knížce buďtež připojeny stanovy ústavu a tištěná tabulka, v níž jest uvedeno, na jaký obnos každý vklad od nejnižšího přípustného obnosu v každém z následujících 20 let s připočtením úroků z úroků vzroste.

4. Ztratí-li se spořitelní knížka, má místo amortisační řízení zákonem předepsané pro soukromé listiny; lhůta amortisační jest však stanovena na 6 měsíců.

5. § 1480 o. o. z. ohledně promlčení splatných úroků ve třech letech se na úroky ze spořitelen nevztahuje. Spořitelny mají však právo v případech, kde úroky nevyzdvížené dostoupily výše původního hlavního dluhu aniž by interestent během této doby u pokladny byl se ohlásil, další zúrokování vkladu zastaviti (§ 1335 o. o. z.). O promlčení vkladů ve spořitelnách platí ostatně obecná zákonná ustanovení; lhůta promlčecí, kterouž sluší počítati od posledního vkladu a kteráž se každým novým vkladem přetruhuje, obnáší však 40 let. Promlčené pohledávky připadají rezervnímu fondu.

6. Každý vklad má obnáseti nejméně 1 zl.

VIII. Zrušení spořitelen.

Ve stanovách spořitelen spolkem zřízených má býti zároveň ustanoveno, zdali trvání spolku jest určitou dobou omezeno, čili nic a zdali se zrušením spolku i spořitelna sama jako ústav má přestati, či má-li dále trvati. Byl-li by pak spolek skutečně zrušen, má zeměpanský komissař chrániti práva vkladatelů. Ostatně platí při zrušení spolků a spolkových spořitelen příslušné předpisy soukromého práva a obecná ustanovení o soukromých spolcích. Těchž modalit sluší též šetřiti při zrušení spořitelen obecních, k čemuž si musí obec vymoci schválení ministerstva vnitra. Rezervní fond má ostatně v těchto případech býti věnován vždy k dobročinným a obecně užitečným místním účelům.

IX. Státní dozor a kontrola.

1. Všechny spořitelny podléhají dozoru státní správy, jež má především bděti nad zachováním jejího jmění a nad tím, aby všech obecných předpisů v cit. regulativu obsažených jakož i předpisů zvláštních v jednotlivých stanovách uvedených pečlivě bylo šetřeno.

2. K tomuto cíli jest povinností dotyčné politické zemské vlády, aby vždy měla zevrubnou vědomost o stavu spořitelny a v případě, že by se vyskytly obavy ohledně úplného a náležitě zjištěného krytí vkladů, aby ihned učinila vhodná opatření k odvrácení škody od vkladatelů. Kromě toho má politická zemská vláda hlavně toho dbáti, aby se zamezila příliš nákladná režie spořitelny, aby byla zachovávána příslušná kontrolní opatření při přijímání a výplatě vkladů a konečně aby peníze v pokladně se nacházející bezpečně byly uschovány.

3. Spořitelny jsou povinny každoročně předložiti politické zemské vládě svůj správní rozpočet a účetní závěrku k nahlédnutí.

4. Pro každou spořitelnu se jmenuje zvláštní zeměpanský komisař, kterýž má míti vždy vědomost o běhu záležitostí, o stavu pokladny a celé agendě ústavu jakož i bděti nad přesným šetřením stanov; k odstranění shledaných vad a nesprávností má učiniti přiměřená opatření a zemské vládě má dle nařízení jemu daných podávati zprávy o stavu ústavu a svých úředních úkonech.

X. Zákonná privilegia.

1. Spořitelny mají právo cenné papíry, jež jim byly dány v zástavu, jestliže v čas nebyly vyplaceny, dle nař. ze dne 2. února 1852 č. 42 ř. z. a ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z. prodati. Toto právo zůstává spořitelnám i v konkursu vyhraženo za šetření ustanovení § 164 al. 1 konk. ř. ze dne 25. prosince 1868 č. 1 ř. z. z r. 1869.

2. Spořitelny mohou i před splatností zápůjčky zastavené cenné papíry beze spolupůsobení soudu na burse prodati a z výnosu ihned se

uspokojiti, jestliže tyto cenné papíry klesnou na tři čtvrtiny kursu, jaký měly v době povolení zápůjčky a jestliže dlužník byv k tomu vyzván do 24 hodin rozdíl v kursu nenahradí. Vypůjčitel naproti tomu má právo zastavené papíry i před splatností zápůjčky vyplatiti, nemůže však žádati nazpět úroků ze zápůjčky předem zaplacených.

3. Menší spořitelny mohou na základě předchozí úmluvy většímu ústavu téhož druhu část peněz u nich uložených k zužitkování odevzdati, pokud stanovy to dovolují a opatření toto zákonným způsobem bylo schváleno. K ukládání peněz v bankách a podobných úvěrních ústavech na běžný účet nebo na pokladniční listy mají spořitelny zapotřebí zvláštního povolení od ministerstva, kteréž je uděluje toliko v případech výjimečných a jenom ohledně rezervního fondu (vým. min. vn. ze dne 2. srpna 1872 č. 631).

XI. Obecní spořitelny.

Aby obcím, jež zamýšlejí zříditi spořitelnu ve smyslu regulativu ze dne 2. září 1844, bylo dáno jakési vodítko při sestavování stanov, zejména aby tyto odpovídaly zmíněnému regulativu a ostatním v tom směru platným zásadám, byl vydán zemským vládám návrh stanov za účelem dalšího jeho sdělení. Tento návrh má býti sice základem, z něhož mají stanovy vycházeti, mohou však stanovy od tohoto návrhu vzhledem k místním poměrům se lišiti zejména ohledně převzetí zvláštní garancie, velikostí vkladů, zúrokování a pod. (vým. min. ze dne 7. března 1855 č. 3651, ze dne 14. listopadu 1859 č. 26.786, ze dne 16. dubna 1860 č. 11.817, ze dne 6. listopadu 1865 č. 22.264). O povolení ke zřízení spořitelny mohou se ucházeti obce, v jichž obvodu nebo blízkém okolí jest četné obyvatelstvo, jež mají přiměřené jmění a dají za vklady dostatečnou garancii buď ve formě hypotekárního zjištění neurčitého nebo přiměřeně vysokého obnosu na svých nemovitostech, nebo věnováním určitého obnosu na hotovosti anebo konečně bezpečnými rukojmími (roz. hornorak. míst. ze dne 24. června 1853 č. 252). Ustanovení o obecních spořitelnách přihlíží hlavně k městům, jež jsou středisky hustě obydlených průmyslových krajin, jelikož zejména v těchto z pravidla pociťuje se potřeba ústavu, jakým jsou spořitelny.

XII. Spořitelny poštovní (viz tento čl.).

XIII. Spořitelny školní.

První školní spořitelnu založila paní Priscilla Wakefieldová (1818). V tutéž dobu přimlouval se v Paříži professor Francoeur za myšlenku, aby školních spořitel en použilo se jako prostředku vychovávacího. Prvních příznivých výsledků se školními spořitel nami se však docílilo v Belgii a odtud rozšířily se pak do všech evropských států. V Německu se zřídil v roku 1880 spolek pro spořitelny pro mládež. Školní spořitelny jsou bez odporu vhodným prostředkem k pěstování smyslu pro spořivost v kruzích mládeže. Učitelé sbírají úspory školních dítek a odvádějí je spořitel nám. Děti obdrží na své vklady spořitel ní knížky a stávají se tak věřiteli spořitelny. Vklady vyplácejí se z pravidla teprve, když dítě dožije se 15. roku, dříve jest k tomu zapotřebí svolení školního úřadu. Ve prospěch školních spořitel en se uvádí, že děti takto na základě vlastní zkušenosti nabývají přesvědčení o vysoké ceně spořivosti a že se v nich šetrnost a sebeovládání budí v časném mládí, tedy právě ve věku, kde tyto cnosti mají největší význam. Proti tomuto zařízení se namítá, že pro jednotlivé žáky jest vydatnějším podnětem ke spoření, mohou-li se malými vklady ve škole státí

členy veřejné spořitelny a svůj majetek znenáhla rozmnožovati; vyskytují se však často odůvodněné obavy ohledně správy a zodpovědnosti učitele. Školní spořitelny narazily zejména v Rakousku a Německu na prudký odpor učitelského stavu. Dolnorakouský učitelský spolek označil v r. 1875 školní spořitelny za nepřipustné z paedagogických, sociálních a mravních důvodů a vídesňký spolek národních učitelů prohlásil: »Školní spořitelny přiči se vlastnímu základu spoření, neboť spoření za všech okolností předpokládá držbu a děti nabývají nemohou, poněvadž dále kastovnictví odstraněné zrušením školního platu ze škol opět školními spořitelny do škol se zavádí a tím vyvolávají se mezi dětmi zjevy, kteréž samy o sobě jako nemravné sluší potírati jako závisť, nepřízeň, přetvářka, krádež atd. a tudíž spoření dětí na penězích za rozumný prostředek vychovavací nelze pokládati.« Ve Vídni byl v r. 1877 ve spojení s tamním úsporným a pomocným spolkem, avšak bez spolupůsobení školy zřízen všeobecný úsporný a podpůrný spolek pro děti, v čemž Vídeň záhy též jiná města následovala. Konečně v jednom usnesení říšské rady byla vláda »v uvážení vzácných výsledků, jakých školní spořitelny zejména v Belgii, Francii, ve Švýcarsku, v Anglii a Itálii již od delší doby pozůstávající dosáhly« vyzvána, aby tuto otázku zralému uvážení podrobila a opatření učinila, jimiž by zavedení školních spořitelen bylo usnadněno (viz Lehrův čl. »Sparcassen« ve spise Handwörterbuch für Staatswissenschaften, 1893, str. 794 a n.).

XIV. Starobní spořitelny jsou určeny pro pracující třídy (dělníky, čeled' a pod.). Vklady starobní a úroky z nich se vyplatí vkladateli po dokonání 55. nebo 60. roce; jestliže by zemřel dříve, vyplatí se jeho dědicům. Ve zvláštních případech, kde invalidita, dlouhá nemoc nebo naprostá nezpůsobilost k výdělku to odůvodňují, mohou vklady již dříve býti vyzvednuty. I třetí osoby mohou činiti vklady ve prospěch takových dělníků prostředků postrádajících pod podmínkou, že tito sami vklady v jich prospěch učiněné mohou nazpět žádati, avšak teprve po dosažení věku ve stanovách určeného. Při těchto spořitelnách musí býti o to postaráno, aby jich nepoužívaly též třídy bohatší a aby tím nebyly odňaty svému vlastnímu účelu, pročež musí býti stanoveny určité předpisy o výši vkladů, o splátkách, jež v určité době mají býti konány a konečně i o úhrnném pohledávání.

Též v Rakousku byl již učiněn pokus se zavedením těchto spořitelen. Tak založila česká spořitelna v Praze zvláštní oddělení pro pracující třídy. Starobní spořitelny jdou ostatně ruku v ruce s pojišťovacími ústavami pro případ stáří, jež mají též anebo alespoň podobný účel a za něž v první řadě se přimlouvají hospodářské kruhy, aby starobními spořitelny a pojišťovny odstraněn byl výměnek a jeho neblahé sociální účinky.

XV. Spořitelny ve spojení s jinými úvěrními ústavami.

Spořitelny a zastavárny mohou ke vzájemné podpoře býti zřízeny vedle sebe, avšak musí býti jejich správa úplně oddělena. Spojení jiné podniky účastníkům zisk přinášející se spořitelny jako takovými dovoleno není (§§ 28 a 29 cit. regul.).

XVI. Spolky spořitelní.

Zřizuje-li spořitelnu soukromý spolek nově se tvořící, budtež stanovy o zřízení, obnovení a rozpuštění tohoto spolku vždy zřejmě odděleny od stanov o zřízení a správě spořitelny. Při zřízení takového soukromého

spolku sluší šetřiti oněch předpisů, jež vůbec platí o zřízení obecně užitečných spolků; kromě toho však musí spolek tento vyhověti zejména též ustanovením o poskytnutí jistoty pro počáteční výlohy a případné ztráty, dále o zřízení rezervního fondu, pak o tom, zda-li a za jakých podmínek mohou býti noví členové do spolku přijímáni, a konečně, jakým způsobem mají býti závazky spolku v případě zrušení jeho uhrazeny. Působnost spolku ve příčině dozoru a kontroly nad správou spořitelny budiž přesně vyznačena a zejména budiž uvedeno, jaký vliv má míti spolek na volbu správních orgánů, na vedení záležitostí spořitelny a na pokladnu; jestliže členové spolku převezmou část správy spořitelny, musí tak učiniti bezplatně a musí býti učiněna přiměřená opatření, aby nebyla porušena nestrannost dozoru kontroly se strany spolku. Při tom platí všeobecné pravidlo, že všichni členové spolku a správní orgánové spořitelny jsou vyloučeni z účastenství ve využitování peněz spořitelny a že při zápůjčce nikdy nesmí vstoupiti k ústavu v poměr dlužníka (§ 22 regul.).

XVII. Právo poplatkové.

Listiny a spisy u spořitelen se vyskytující podléhají témuž kolkovému poplatku jako listiny a spisy jiných soukromých ústavů; vkladní knížky spořitelni jsou však úplně od kolku osvobozeny a rovněž úroky z peněz na vkladní knížky ve spořitelnách uložených jsou prosty poplatku (vým. min. fin. ze dne 6. října 1864 č. 47140). Z listin a spisů, kteréž se zřizují o zápůjčkách spořitelny, podrobeny jsou toliko listiny zastupující místo zástavních listů bez ohledu na jich formu a pojmenování, kolkovému poplatku, jehož výše se řídí dle obnosu zápůjčky. Potvrzení spořitelen o přijetí úroků z peněz jimi zapůjčených podléhají škálovému kolkovému poplatku, kterýž od případu k případu zákonným způsobem má býti zapraven, a to i tenkrát, když byly kvitovány toliko v t. zv. dlužních nebo úrokových knížkách. Potvrzení o platech v platebních knížkách dlužníků spořitelny podléhají poplatku dle stupnice II., kterýž se vyměřuje dle zaplaceného obnosu (pol. s. 47 *a*) a roz. ze dne 29. září 1877 č. 129 a ze dne 16. listopadu 1879 č. 619). Všechny finanční zemské úřady byly však zmocněny spořitelnám k jich žádosti povolit, aby mohly kolkované poplatky z těchto stvrzení příjmu měsíčně, čtvrtletně nebo půlletně proti náležitému průkazu přímo platiti (vým. min. fin. ze dne 26. března 1857 č. 51203, 3313). Otázku, zdali korespondence spořitelny s veřejnými úřady podléhá kolkovému poplatku, sluší vzhledem k pol. s. 75 *a*) rozřešiti v konkrétním případě dle toho, zda-li z peněžních jejích obchodů mají podnikatelé nebo jich právní nástupci míti zisk, čili nic (roz. min. fin. ze dne 31. března 1855 č. 10298).

XVIII. Daně, jimž spořitelny nebo vklady resp. úroky ze vkladů ve spořitelnách podléhají upravuje zákon o přímých daních osobních ze dne 19. prosince 1896 č. 220 ř. z., který dnem 1. ledna 1898 vešel v život, způsobem následujícím:

a) Spořitelny podléhají všeobecné dani z výdělku (§ 83 ad II. lit. *b*). Zisky z kursů přikázané zvláštnímu rezervnímu fondu pro ztráty ze změn kursů utrpěné, o nichž sice v knihách se vedou záznamy, jichž však nelze realizovati, musí býti k žádosti ze základu zdanění spořitelny vyloučeny; rovněž sluší odečísti odměny (remunerace), kteréž připadají z čistého zisku členům představenstva a dozorčí rady (§ 95 lit. *f* 3. odst. a lit. *b*). Výměra daně řídí se dle výše čistého výnosu dani podrobené

ného a sice platí se z čistého výnosu až včetně do 10.000 zl. 3 $\frac{0}{10}$, z více než 10.000 až do 100.000 zl. 5 $\frac{0}{10}$, z více než 100.000 až do 200.000 zl. 7 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ a konečně z čistého výnosu 200.000 zl. převyšujícího 10 $\frac{0}{10}$ (§ 100 odst. 10). Od všeobecné daně z výdělku jsou osvobozeny spořitelny a záložny, jichž stanovy odpovídají požadavkům § 1. zák. ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z. Sem náležejí záložny dle systému Raiffeisenova a poštovní spořitelna (§ 84. lit *c*) a *e*).

b) Úroky ze vkladů jsou podrobeny dani z důchodu (§ 124. al. 2); osvobozeny od daně z důchodu jsou c. k. poštovní spořitelna a úroky ze vkladů v poštovní spořitelně (§ 125 ad 5). Od vybraných úroků z eskomptu a z kontokorrentu mohou zaplacené úroky z reeskomptu resp. pasivní úroky z kontokorrentu býti odečteny (§ 130, ad 2). Úroky ze vkladů ve spořitelnách podléhají dani z důchodu obnášející 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ (§ 131. ad *d*, *c*).

c) Ohledně osobní daně z příjmu sluší uvést, že k příjmu z kapitálového jmění náležejí všechny příjmy podrobené dani z důchodu a tudíž i úroky ze vkladů spořitelních a to i úroky ze vkladů v poštovní spořitelně (§ 169. ad 1 a 2). Viz též čl. Podniky veřejně účtující a jich zdanění.

Spořitelny poštovské.

I. Dějinný vývoj.

Podnět ku zřízení poštovních spořitelen v jednotlivých státech zavdala v první řadě dílem scházející, dílem špatná spořitelní zařízení. Dospěloť se k přesvědčení, že soukromé spořitelny nedostačují potřebám resp. jejich účelu že nevyhovují. Anglie uchopila se první iniciativy, uvést v život poštovní spořitelny. V Anglii podal totiž již r. 1807 Withbread bill za zřízení »Post office saving bank« spojené s pojištěním na život za kontroly a ručení vlády ve prospěch těch, kdož žijí se z části neb z úplna ze mzdy za denní práci. Tohoto pokusu bylo si však za tehdejší doby, kdy státní dluh následkem válek napoleonských nabyl obrovských rozměrů, málo povšimnuto. Než této myšlénky ujal se opět r. 1860 George Chetwynd; jeho zpráva ze dne 30. listopadu 1860 tehdejšímu generálnímu poštmistru lordu Stanleyovi podaná došla úplného souhlasu jak všech odborníků tak i obecnstva. Zpráva zněla v ten smysl, aby se užilo »Money order offices,« zařízené r. 1837, ku vkladům úsporným. Lord Stanley odevzdal zprávu tu předsedovi Money order office Franku Jesu Scudomarovovi k podání dobrého zdání. Tento schválil plán a složil s Chetwyndem dne 26. července 1861 organizační stanovy nového úřadu. Tyto stanovy byly dne 30. července 1861 několika ustanoveními doplněny, dne 31. července 1861 jmenovaným generálním poštmistrem a dne 10. srpna 1861 lordy Comissioner of Her My's Treasury schváleny. Příslušný zákon došel k návrhu tehdejšího předsedy ministerstva Ar. Gladstona souhlasu parlamentu a byl jako Post Office Saving Bank Act Vict. 24 dne 17. května 1861 vyhlášen. Za účelem provedení tohoto zákona byly vydány dne 13. srpna 1861 zvláštní předpisy (Regulations) a dne 1. září 1861 instrukce poštmistřům. Po 14 dní instruovali vyslaní úředníci poštmistry a dne 16. září 1861 započala činnost poštovního úřadu v Londýně. Hlavní příčinou zdárného prospívání anglických poštovních spořitelen jest Cross-Entry-System (soustava křížového počítání), podle které jest vkladatelům dovoleno, by na každém místě, které jest určeno přijímati úsporné vklady, platili, vklady